
KUBEŠ, Jiří (red.), *Vyšší šlechta v českých zemích v období baroka (1650-1750). Biogramy vybraných šlechticů a edice typických pramenů*, Pardubice 2007 (= FHPP 3, 2007).

Marie MAREŠOVÁ

**Evžen Savojský píše litomyšlskému pánu Františku Václavovi
z Trauttmansdorffu. Edice osmi dopisů z let 1718-1726**

I. Úvod

Korespondence mezi šlechtou plnila v době vrcholného baroka mnoho rolí. Zvláště v 18. století nesloužila jen prosté mezilidské komunikaci. Byla jak nástrojem sebestylizace, tak i svébytným literárním žánrem. V poslední době se využívá korespondence k rekonstruování různých myšlenkových kategorií šlechty.¹ Badatel zabývající se tímto specifickým pramenem stojí před nemalým problémem, jak rozkrýt věrohodnost samých zdrojů poznání. Nebezpečí autostylizace původců je jen jedním z úskalí studia korespondence politických elit habsburského soustátí v éře absolutismu.² I v případě prostého a sdělovacího charakteru listů je pro badatele překážkou nejčastěji špatná čitelnost rukopisu či košatý a obtížně srozumitelný jazyk.

I těmito důvody lze vysvětlit skutečnost, že k ucelenějšímu vydání tak zásadních pramenů, jakou je pro dějiny podunajské monarchie v 17. a 18. století korespondence jejích čelních představitelů, se v českém dějepisectví přistupovalo jen málokdy. Tradiční averzi české historiografie k pobělohorskému období není třeba připomínat. K dispozici je jen několik málo prací vydaných na počátku 20. století Františkem Dvorským, Františkem Hrubým, Zdeňkem Kalistou, Františkem Tischerem a jinými.³ Tyto práce sahají jen výjimečně za rok

¹ Srov. Rostislav SMÍŠEK, *Důvěra nebo nenávisť? Obraz Španěla v korespondenci císaře Leopolda I. s knížetem Ferdinandem z Dietrichšteina*, ČMM 123, 2004, s. 47-76; Hana ZÍTKOVÁ, *Madridský královský dvůr a jeho odraz v korespondenci Ferdinanda z Dietrichštejna a Pavla Sixta Trautsona 1677-1678*, in: *Historie '99. Celostátní studentská vědecká konference*, Olomouc 2000, s. 89-105.

² Vít VLNAS, *Princ Evžen Savojský. Život a sláva barokního válečníka*, Praha – Litomyšl 2001, s. 195-196.

³ František DVORSKÝ (ed.), *Listy paní Kateřiny z Žerotína rozené z Valdštejna I-II*, Praha 1894-1895; TÝŽ (ed.), *Staré písemné památky žen a dcer českých*, Praha 1869; František HRUBÝ (ed.), *Moravské*

1650. Skutečnost, že i Josefu Pekařovi a historikům z jeho generace dělala špatná čitelnost a zřejmě i barokní němčina značné potíže, je dnešnímu badateli jistou útěchou.⁴

V souvislosti se současnými trendy v historickém bádání, které znovu obrátilo pozornost k roli konkrétního jedince v dějinách, je postupně „brána na milost“ i korespondence šlechty z pobělohorského období. Přestože se osobní dopisy jako pramen využívají stále častěji, edice vznikají jen málokdy.⁵ Vzhledem k tomu, že ediční zpřístupnění je pro tento typ pramene jistě nejvhodnější formou pro jeho využití, má česká historiografie co dohánět. V české kotlině v posledním desetiletí oblíbené vydávání jiných typů pramenů osobní povahy, zejména deníků a pamětí, naštěstí svědčí o tom, že edice jako forma zpřístupňování pramenů pro badatelské účely není v současnosti chápána jen jako přežitek pozitivistického dějepiscetví.⁶ Lepší situace je v tomto ohledu v Rakousku a Německu, kde se do jisté míry věnuje pozornost i metodice vydávání pramenů osobní povahy všeobecně.⁷ V rakouské historiografii vycházela v první řadě korespondence členů habsburské dynastie.⁸ Tradici má zpřístupňování

korespondence a akta z let 1620-1636 I-II, Brno 1934-1937; František TISCHER (ed.), *Dopisy Viléma hraběte Slavaty Jaroslavu Bořítovi hraběti z Martinic*, SH 1, 1883, s. 305-322; SH2, 1884, s. 32-37; 92-98, SH 3, 1885, s. 193-202, 283-292, 360-364; SH 4, 1886, s. 352-363; TÝŽ, *Dopisy Sylvie hrab. Černínové, rozené Caretto-Millesimovy, s chotěm jejím Heřmanem hrab. Černínem z Chudenic z let 1635-1651*, Věstník Královské české společnosti nauk 1908, s. 1-108; Václav SCHULZ (ed.), *Korespondence hraběte Václava Jiřího Holického ze Sternberka*, Historický archiv České akademie císaře Františka Josefa I., č. 14, Praha 1898; Max DVOŘÁK (Hg.), *Briefe Kaiser Leopold I. an Wenzel Euseb Herzog in Schlesien...*, Archiv für Österreichische Geschichte 80, 1894, s. 463-508; Zdeněk KALISTA (ed.), *Korespondence císaře Leopolda I. s Humprechtem Janem Černínem z Chudenic I*, Praha 1936; TÝŽ, *Korespondence Zuzany Černínové z Harasova s jejím synem Humprechtem Janem Černínem z Chudenic*, Praha 1941.

⁴ Jako třicetiletý historik se Josef Pekař marně pokoušel rozluštit německý autograf dopisů Leopolda I. adresovaných Janu Karlovi Jáchymovi Slavatovi. Petr MAŤA, *Leopold I. a poslední Slavata. K osobní korespondenci panovníků raného novověku*, in: Ivan HLAVÁČEK – Josef HRDINA (edd.), *Facta probant homines*, Sborník příspěvků k životnímu jubileu prof. dr. Zdeňky Hledíkové, Praha 1998, s. 245-258.

⁵ V poslední době vydal Pavel Marek španělské dopisy Lobkoviců Pavel MAREK (ed.), *Svědectví o ztrátě starého světa. Manželská korespondence Zdeňka Vojtěcha Popela z Lobkovic a Polyxeny Lobkovicové z Pernštejna*, České Budějovice 2005. V současnosti připravuje Petr Maťa s vídeňskými kolegy rozsáhlejší edici korespondence Leopolda I. Spíše k hospodářským dějinám pardubického regionu než k bádání o privátním životě pisatelů je využitelná rozsáhlá edice souboru padesáti osmi dopisů mezi dvěma šlechtickými organizátory českého plátenictví v polovině 18. století. Bohumír SMUTNÝ, *Loscani a Chamaré o východočeském plátenictví. Studie o hospodářské politice habsburské monarchie mezi slezskými válkami a válkou sedmiletou a edice korespondence z let 1754-1757*, Zámorsk 1998 (SPVA, Supplementum 2), s. 83-235.

⁶ Ke sledovanému období v poslední době např. Jana RATAJOVÁ (ed.), *Rodinné paměti. Alžběta Lidmila z Lisova*, Dolní Břežany 2002; Marie KOLDINSKÁ – Petr MAŤA (edd.), *Deník rudolfinského dvořana. Adam mladší z Valdštejna 1602-1633*, Praha 1997; Jiří KUBEŠ (ed.), *Kryštof Václav z Nostic, Deník z cesty do Nizozemí v roce 1705*, Praha 2004.

⁷ Grete KLINGENSTEIN - Fritz FELLNER - Hans Peter HYE (Hgg.), *Umgang mit Quellen heute. Zur Problematik neuzeitlicher Quelleneditionen vom 16. Jahrhundert bis zur Gegenwart*, Wien 2003; Winfried SCHULZE (Hg.), *Ego-Dokumente. Annäherung an den Menschen in der Geschichte (Selbstzeugnisse in der Neuzeit 2)*, Berlin 1996.

⁸ Arnold von ARNETH (Hg.), *Briefe Maria Theresia an Ihre Kinder und Freunde*, I-IV, Wien 1881; Alfred Francis PRIBRAM – Moriz Landwehr von PRAGENAU (Hg.), *Privatbriefe Kaiser Leopold I. an den Grafen F. E. Pötting 1662-1673*, I. (1662-1668), Wien 1903, II. (1669-1673), Wien 1904; Onno KLOPP (Hg.), *Corrispondenza epistolare tra Leopoldo I imperatore ed il P. Marco d'Aviano*, Graz 1888; Stefan SIENELL (bearb. unter Mitarbeit von Petr Maťa und Sonja Reisner), *Die eigenhändigen Briefe Kaiser Leopolds I. an Johann Ferdinand von Portia (1657-1665)*, v tisku.

listů vztahujících se k politickým dějinám.⁹ Další specifickou skupinou jsou edice dopisů šlechticů.¹⁰

II. František Václav z Trauttmansdorffu

Předkládaná edice zpřístupňuje osm dopisů, které přijal od Evžena Savojského hrabě František Václav z Trauttmansdorffu v letech 1718-1726. O císařském vojevůdci a prvním ministru princi Evženu Savojském není třeba se šířeji rozepisovat. Postačí stručná připomínka osoby příjemce princových dopisů hraběte Trauttmansdorffa.

Trauttmansdorffové byli starým rodem pocházejícím ze Štýrska. Příslušníci rodu měli podíl na mnoha politických a válečných úspěších habsburských panovníků. Počínaje bitvou na Moravském poli se členové rodu začali uplatňovat zejména ve vojenské sféře, prosluli například v bojích proti Turkům. Zdá se, že v klíčových okamžicích zůstali vždy loajální vůči habsburskému panovníkovi.¹¹ Díky nástupu štýrské větve Habsburků k moci a zejména všestranným politickým schopnostem Maxmiliána z Trauttmansdorffu se stali součástí mocenské elity říše a zůstali jí až do konce jejího trvání. Do české stavovské obce pronikli Trauttmansdorffové v pobělohorském období při první vlně přerozdělování majetku. Záhy se vyšvihli mezi nejmocnější muže země a hbitě začali vstupovat do příbuzenských svazků se členy starých českých rodů.¹² Jejich majetkový a mocenský vzestup pokračoval i v dalších stoletích.

⁹ Pro dějiny třicetileté války jsou zásadní zprávy a listy nejproslulejšího z Trauttmansdorffů, Maxmiliána (1584-1650), jehož korespondenci s císařem bylo věnováno několik edic. Např. Konrad REPREN (Hg.), *Die kaiserlichen Korrespondenzen*, Bd. 4/1646 (Acta Pacis Westphalicae, Serie II, Abt. A), Münster 2001. Z další „politické“ korespondence např. Adalbert FUCHS (Hg.), *Briefe an den Feldmarschall Raimund Grafen Montecuccoli. Beiträge zur Geschichte des nordischen Krieges in den Jahren 1659-1660*, Wien-Leipzig 1910; Viktor von RENNEN (Hg.), *Vertrauliche Briefe des Grafen Ernst Rüdiger von Starhemberg an seinen Vetter den Grafen Gundacker von Starhemberg aus den Jahren 1682-1699*, Wien 1890.

¹⁰ Nejpopulárnější pisatelkou dopisů ve sledovaném období byla jednoznačně Mary Lady Montagu (1689-1762). Její dopisy vykazují vysokou literární hodnotu a zároveň jsou nevyčerpatelným zdrojem informací o životě na dvoře tureckého sultána, panovníckých dvorech v Evropě, ale i „drbů“ a jiskřivých postřehů z osobního i politického života šlechty v první polovině 18. století. Hans Heinrich BLUMENTHAL (Hg.), *Der Lady Mary Pierrepont Wortley Montagu Reisebriefe (Mr. Wortley's Gesandtschaft bei der Hohen Pforte)*, Wien 1931. Dále srov. Helmuth KIESEL (Hg.), *Briefe der Liselotte von der Pfalz*, Frankfurt a. M. 1981. Pod vedením Gernota Heisse a Beatrix Bastl probíhal nedávno na vídeňské univerzitě projekt *Briefe adeliger Frauen: Beziehungen und Bezugssysteme*, zaměřený na výzkum pramenů z 19 rodinných archivů z Dolních Rakous, Štýrska, jižního Německa a Slovenska. Viz <http://www.univie.ac.at/geschichte/frauenbriefe/>. Srov. také Doris AICHHOLZER, *Frauenbriefe aus drei Jahrhunderten – eine unerschöpfliche Quelle für die Mentalitäts- und Alltagsgeschichte (Projektbericht)*, Frühneuzeit-Info 8, 1997, Heft 1, s. 148-152.

¹¹ ÖStA Wien, AVA, FA Trauttmansdorff, I. Alte Reihe, Kart. 23, sign. C 2, rodokmeny předků, 1641-1754.

¹² Základní informace o dějinách rodu *Ottův slovník naučný*, díl 24, Praha 1906, s. 671; *Riegrův slovník naučný* 9, Praha 1862, s. 545-546; Constant von WURZBACH, *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich*, Bd. 47, Wien 1883, s. 69-70; Johann Heinrich ZEDLER, *Grosses vollständiges Universal Lexikon Aller Wissenschaften und Künste*, Bd. 45, Halle-Leipzig 1733, s. 257-266 (citováno podle digitalizované verze na <http://www.zedler-lexikon.de/>). Z velkého množství literatury srov. např. Walter POHL – Karl VOCELKA, *Habsburkové. Historie jednoho evropského rodu*, Graz – Wien – Köln 1993, s. 207-208; Thomas WINKELBAUER, *Ständefreiheit und Fürstenmacht. Länder und Untertanen des Hauses Habsburg im Konfessionellen Zeitalter*, (= Österreichische Geschichte 1522-1699), Teil 1, s. 388-392.

Osudy Trauttmansdorffů ve 20. století by si nepochybně zasloužily podrobnější zkoumání. Ovšem i na základě současných poznatků je zřejmé, že během druhé světové války stála většina členů rodu na straně nacistického Německa. Někteří z nich byli dokonce aktivní v německé válečné diplomacii.¹³ Více než třísetletá historie Trauttmansdorffů v českých zemích tedy skončila zabavením rodového majetku v květnu roku 1945.¹⁴

Nejvýznamnějším představitelem rodu a zároveň prvním Trauttmansdorffem usazeným v Čechách byl Maxmilián (1584-1650). Zejména díky nástupu štyrské větve Habsburků na trůn a mimořádným kariérním příležitostem v době třicetileté války mohl uplatnit své výjimečné diplomatické schopnosti a stát se strůjcem nového pořádku v Evropě po dlouhém konfliktu. Maxmilián dokázal proměnit svůj politický kapitál v ekonomický. Poté co získal inkolát v Čechách, koupil zde velmi výhodně již v roce 1622 statky zabavené účastníkům stavovského povstání. Stal se tak jedním z prvních šlechticů, kteří začali skupovat pobělohorské konfiskáty. Pro své syny vytvořil rozsáhlou državu s centry v Horšovském Týně a Litomyšli.¹⁵ Maxmiliánovi synové neměli takové štěstí, příležitosti ani schopnosti a uplatnili se pouze v aparátu Českého království. Jeho nejstarší syn Adam Matyáš (1617-1684) založil primogenituru české větve.¹⁶ Také druhorozený Jan Fridrich (1619-1696), do jehož uplatnění v císařské diplomacii vkládal Maxmilián velké naděje, zakotvil v české zemské správě. Od roku 1658 byl nejvyšším komorníkem Království českého.¹⁷

Jan Fridrich se rychle sžil s českým prostředím, což dal najevo mimo jiné i sňatky s dcerami starých českých rodů. Prvorozený syn z jeho třetího manželství František Václav se

¹³ Hrabě Trauttmansdorff byl jedním z Hitlerových emisarů při jednání s prezidentem Benešem o smlouvě o neútočení v roce 1936, kdy ještě německá armáda nebyla připravena na vojenské řešení „otázky Československa“. Kolektiv, *Rozumět dějinám. Vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848-1948*, Praha 2002, s. 98-99.

¹⁴ V září roku 2006 skončil desetiletý spor o zámek ve Slatiňanech na Chrudimsku stažením žaloby posledního šlechtického majitele z rodu Trauttmansdorffů, který žádal vrácení lesů, rybníků a pěti tisíc hektarů půdy. O vrácení majetku zažádal rakouský rod na základě restitučních zákonů. Po deseti letech však potomek rodiny všechny žaloby stáhl a majetek připadl státu. Ve Slatiňanech má dlouhou tradici chov koní, k jehož rozvoji přispěl i rod Trauttmansdorffů. Zprávy České televize ze dne 26. září 2006, <http://www.ceskatelevize.cz/vysilani/26.09.2006/> [staženo dne 21. listopadu 2006].

¹⁵ Centrem trauttmansdorffského majetku se stal Horšovský Týn s Mírkovem a Čečovicemi, k nimž během dvacátých let 17. století přibývaly další državy. Velkým ziskem byla i Litomyšl, kterou Maxmiliánovi roku 1649, po smrti Frebonie z Pernštejna, odprodal Václav Eusebius z Lobkovic. NA v Praze, Úřad desk zemských - listiny, inv. č. 1006, kart. 786, zřízení fideikomisů v Čechách, 1626. Srov. Tomáš BÍLEK, *Dějiny konfiskací v Čechách po roce 1618*, Praha 1882, 1. díl, s. 68-70. Osobou Maxmiliána z Trauttmansdorffů se zabývala Brigitte LERNET, *Maximilian von Trauttmansdorff. Hofmann und Patron im 17. Jahrhundert*, Wien 2004, disertační práce obhájená na Geistes- und Kulturwissenschaftlichen Fakultät der Universität Wien.

¹⁶ Nejmladší z Maxmiliánových synů, Jiří Zikmund, získal z otcova majetku Burgau ve Štyrsku, kde se roku 1704 stal dědičným hofmistrem. Byl zakladatelem štyrské větve, která v 19. století získala některé statky v Čechách a na Moravě. Srov. C. von WURZBACH, *c. d.*, Bd. 47, 1883, s. 70.

narodil v Praze dne 31. srpna 1677. Dostalo se mu běžného vzdělání odpovídající nárokům kladeným na sklonku 17. století na předního člena české stavovské obce. Rané dětství trávil především na rezidenční Litomyšli a v pražském paláci, kde byl vychováván spolu se svými mladšími sourozenci. Předtím než nastoupil na Karlo-Ferdinandovu univerzitu prošel pravděpodobně některým z jezuitských latinských studií v Čechách. Poté začal navštěvovat pražské jezuitské vysoké učení, kde absolvoval filozofické a právnické přednášky. František Václav ukončil svá studia v roce 1693. Krátce potom se vydal na obvyklou zahraniční cestu po univerzitách a dvorech jižní a západní Evropy. Plnoletosti dosáhl v létě roku 1699, kdy se také ujal otcova dědictví, převzal polovinu majetku trauttmansdorffské sekundogenitury a stal se poručníkem svých mladších sourozenců. Po krátkých námluvách se ještě v listopadu téhož roku oženil s dcerou říšského vicekancléře Dominika Ondřeje z Kounic, osmnáctiletou Marií Eleonorou. Zanedlouho poté dosáhl na první stupínek dvorské hierarchie – komornický úřad.¹⁸

Skutečnou kariéru však započal mladý hrabě Trauttmansdorff v zemské správě. V lednu 1700 byl jmenován radou českého Apelačního soudu a o dva roky později přisedicím u Nejvyššího zemského soudu Království českého. Jeho funkce u císařského dvora zůstaly omezeny na titulární úřady císařského komorníka a skutečného tajného rady.¹⁹ Ze všech čtyř habsburských panovníků, jejichž vládu František Václav za svůj dlouhý život zažil, měl nejúžší vztah k císaři Karlu VI. Jednu z hlavních příležitostí pro osobní realizaci a styky s dvorským prostředím pro něho představovala funkce inspektora dvorských hřebčinů, kterou zastával v letech 1719-1740. U habsburského dvora se uplatnily také tři Trauttmansdorffovy dcery, které se postupně vystřídal ve službách císařovny Alžběty Kristýny.²⁰

¹⁷ ÖStA Wien, AVA, FA Trauttmansdorff, Kart. 150, sign. Ff 16, Nr. 58a, xerokopie závěti Maxmiliána z Trauttmansdorffu, 1650. Korespondence Adama Matyáše s jeho bratrem Janem Fridrichem, jakož i další prameny k jeho osobě, jsou uloženy v SOA Plzeň, pobočka Nepomuk, RA Trauttmansdorffů, kart. 22-28.

¹⁸ NA v Praze, Úřad desk zemských – listiny, testamenty, inv. č. 1974, 1975, kart. 60, relace o testamentu Jana Fridricha, 1696; Francisco Wenceslao de Trauttmansdorff, *Assertiones ex universa philosophia. Principales, discursibus philosophicis illustratae*, Praha 1693, uloženo v Oddělení rukopisů a starých tisků Národní knihovny ČR v Praze. Průběh cesty Františka Václava lze tedy rekonstruovat jen podle zmínek v dopisech psaných Janem Fridrichem přátelům. ÖStA Wien, AVA, FA Trauttmansdorff, Kart. 163, sign. Ff 29, Nr. 98, korespondence Jana Fridricha s bratry, 1693-1696; František JELÍNEK, *Historie města Litomyšle*, II. díl, Litomyšl 1845, s. 213-238.

¹⁹ Okruh tajných radů se od doby vlády Ferdinanda II. rychle rozrůstal, což paralyzovalo činnost rady. Funkce tajných radů, kterých bylo kolem roku 1700 na 110, se stala pouze záležitostí prestižní a nevyžadovala trvalou přítomnost u dvora. Mark HENGERER, *Kaiserhof und Adel in der Mitte des 17. Jahrhunderts. Eine Kommunikationsgeschichte der Macht in der Vormoderne*, Konstanz 2004, s. 69-72; F. JELÍNEK, *c. d.*, s. 233-236.

²⁰ Wilhelm PICKL von WITKENBERG, *Kämmerer-Almanach. Monographie über die Kämmererwürde*, Wien 1908, s. 134-135; NA v Praze, Apelační soud 1548-1783 (1788), inv. č. 69, sign. 3344, seznam zřízených radů a úředníků AS; SOA Zámorsk, RA Trauttmansdorffů Litomyšl, kart. 1-2, korespondence Františka Václava z Trauttmansdorffu; ÖStA Wien, HKA, Hofzahlamtsbücher, Nr. 158, fol. 313, 323, 350.

Obr. 1: Titulní grafický list univerzitní teze Františka Václava z Trauttmansdorffu. Mladý hrabě je zobrazen v pravé dolní části spolu s odznaky rodové a zemské příslušnosti. Obrací se na následníka trůnu Josefa I. s dedikací, ve které slibuje zasvětit svůj život jak vědě a umění tak i válečnému poli, *Minervě i Martovi*. Z knihy Francisco Wenceslao de Trauttmansdorff, *Assertiones ex universa philosophia. Principales, discursibus philosophicis illustratae*, Praha 1693.

František Václav si vědomě vybral život na venkovské rezidenci a dal přednost důkladné péči o rodinné majetky před větší veřejnou kariérou. Přesně podle svých zájmů si na Litomyšli vytvořil podmínky a prostředí pro plnohodnotný život zámožného šlechtice se vším, co k němu v době vrcholného baroka patřilo. Ať už to bylo zřízení vlastního hudebního tělesa nebo koňské jízďárny a nového hřebčína. V tomto mikrosvětě svého panství byl suverénním vládcem a nejvyšší autoritou. Již při pečlivém rozdělování otcova dědictví mezi bratry

v roce 1699 se František Václav projevil jako „hospodář“, který je bytostně spjat se svým domem a jehož hlavním zájmem je prosperita rodinného majetku jako celku. Předpokladem byl ovšem celkový prospěch šlechticovy domácnosti; rodiny, sloužících i poddaných.²¹

Teprve ve zralém věku se mohl správně venkovských panství věnovat v plné míře. Roku 1728 byl na svou vlastní žádost uvolněn z úřadu přisedícího při Nejvyšším zemském soudu. Vedle Litomyšle patřily k jeho državám ještě Beheimkirch a Tatzenbach v Rakousích a moravský Drnholec, jež zdědil roku 1708. Trauttmansdorffova správa rozsáhlých majetků byla založena na jeho úzkých vztazích s nejvyššími úředníky, na které byly kladeny vysoké odborné nároky. Především sekretáři představovali pravou ruku hraběte. Jako první byli zpraveni o jeho osobních zájmech, a proto mohli tato rozhodnutí realizovat. Schopní úředníci pomohli Františku Václavovi překonat nejedno nebezpečí ohrožující jeho majetek.²²

Důležitým opěrným bodem Františka Václava při vládě nad litomyšlským panstvím a zejména městem se stala zdejší piaristická kolej.²³ K litomyšlské koleji se vztahovala většina jeho reprezentačních potřeb, a stala se předmětem jeho stavebních, uměleckých a sociálních fundací. V přístupu k vlastnímu venkovskému sídlu, skvostnému dílu renesanční architektury, projevil Trauttmansdorff jistou míru porozumění pro styl předcházejícího slohu. V době vrcholného rozmachu baroka a velkolepých šlechtických stavebních podniků to nebylo rozhodně běžné. Spokojil se s úpravami interiérů podle dobových požadavků na životní styl vysoké šlechty a své stavební ambice soustředil do okolí renesančního zámku. Mezi nejvýznamnější Trauttmansdorffovy podniky patří vybudování nové piaristické koleje a kostela Nalezení svatého Kříže pod vedením Giovanniho Battisty Alliprandiho. Rozsáhlou stavbu dokončil František Maxmilián Kaňka.²⁴ V císařském hřebčině v Kladrubech nad Labem inicioval Trauttmansdorff barokní úpravy budov a krajiny. Během svého působení v kladrubské

²¹ Archiv Národního muzea, Genealogická sbírka H, kart. 62, Trauttmansdorff, listiny, majetkové vypořádání s bratry ze dne 24. září 1699.

²² Trauttmansdorffovi úředníci obvykle dovedli před datem splácení úroků a dlužných částek sehnat nové možnosti finanční výpomoci, což byla pro hraběte trpícího permanentním nedostatkem hotovosti velmi vítaná služba. V morovém roce 1713 pomohla účinná spolupráce hraběte a jeho sekretáře zabránit zavlečení epidemie na jeho statky. Skutečně neocenitelným se pro Františka Václava stal valdštejnský úředník Václav Janoušek, který byl od roku 1740 inspektorem jeho dominia a ujal se evidence a řízení majetku. Tento schopný ekonom začal ozdravovat trauttmansdorffské finance v pohnuté době, kdy litomyšlský pán čelil velmi reálné hrozbě sekvestrace majetku a následného bankrotu financí. ÖStA Wien, AVA, FA Trauttmansdorff, Kart. 189, sign. Gg 5, Nr. 34-37; TAMTÉŽ, kart. 158, sign. Ff 24, Nr. 82, fol. 68-88; MZA, Tribunal – pozůstalosti, sign. T 44, opis testamentu Františka Václava z Trauttmansdorffu.

²³ Milan SKŘIVÁNEK, *K náboženským dějinám východočeského města v 15. až 18. století*, in: Česká města v 16.-18. století, Praha 1991, s. 175-195. K působení piaristů v českých zemích Augustin Alois NEUMANN, *Piaristé a český barok*, Přerov 1933.

²⁴ Hned v roce dostavby chrámu byl do kaple piaristického kostela pochován ani ne dvouletý syn Františka Václava Jan Maxmilián, jediný mužský potomek litomyšlského pána. Srov. F. JELÍNEK, *c. d.*, s. 187, 192, 214, 217; Mojmir HORYNA – Milada VILÍMKOVÁ, *Litomyšl – kostel Nalezení sv. Kříže. Stavebně-histo-*

oboře uplatnil své hluboké znalosti o chovu koní a přispěl nemalou měrou k rozvoji hřebčína.²⁵

Obr. 2: Průčelí piaristického kostela Nalezení Svatého Kříže v Litomyšli. Vybudovaný podle plánu Giovanniho Battisty Alliprandiho v letech 1714-1725. Foto autorka.

V roce 1726 požádal František Václav císaře Karla VI. o změnu litomyšlského majordátu. Usiloval o to, aby vše, co na litomyšlském panství převyšovalo původní odhadní cenu panství 300.000 zlatých, bylo vyňato z rodinného fideikomisu a změněno na alodium. Důvodem k alodizování panství byla potřeba získat větší obnos v hotovosti k uhrazení dluhů. Kromě toho zamýšlel František Václav odkázat co největší majetek svým třem dcerám. Česká místodržitelská kancelář však při přezkoumávání celé věci zjistila, že litomyšlský fideikomis

rický průzkum, SÚRPMO 1978, s. 3-6 (uloženo v Národním památkovém ústavu, územní odborné pracoviště v Pardubicích); SOKA Svitavy se sídlem v Litomyšli, Gymnasium, Lil I, inv. č. 710, kniha 94, s. 5-63.

²⁵ Také v Kladrubech působil trauttmansdorffský stavitel František Maxmilián Kaňka. ÖStA Wien, HHStA, Reichskanzlei, Oberstallmeisteramt, Kart. 169, SR 170, Protocollum aller dar. kai. böhm. Gestütt betrefenden Expeditionen ab Anno 1721 anfangend, Fol. 9-15; Jiří HÁJEK, *Barokní kůň v Čechách. Z minulosti*

byl v roce 1639 ustanoven bez královského souhlasu. Proto bylo litomyšlské panství prohlášeno jako celek za alodium. František Václav nevyužil možnosti žádat o zřízení nového rodinného fideikomisu.²⁶ Zavdal tak příčinu k letitému sporu se svými bratry, kteří požadovali vyplacení nového podílu z částky dosud neprávoplatně považované za fideikomis. František Václav musel nakonec své bratry znovu vyplatit. Spolu s dalšími nepříznivými okolnostmi přivedla Trauttmansdorffův výplata podílů na samý pokraj bankrotu.²⁷

Obr. 3: Pohled na Litomyšl. Rytina Litomyšle od F. B. Wenera z roku 1752. Uložena v Městské knihovně ve Wroclawi.

Po stabilizování své ekonomické situace a císařově smrti v roce 1740 si František Václav zachoval mírný odstup od dění na vídeňském dvoře a divokých mocenských změn v zemi. V době obléhání Čech pruskými, saskými a francouzskými vojsky pobýval již trvale na Litomyšli a o událostech v obleženém hlavním městě Království českého se nechával zpravovat svým přítelem a úředníkem při zemských deskách Tadeášem Hubatiem z Kotnova.²⁸ Do zápasu Marie Terezie o prosazení nástupnických nároků přímo zasáhl jen jako vládce nad litomyšlským panstvím bránící svůj majetek.²⁹ Svá panství spravoval až do smrti v březnu roku 1753.³⁰

i přítomnosti chovu koní a obce Kladruby nad Labem, díl II., rkp. (uložen v Státním hřebčíně Kladruby nad Labem).

²⁶ Archiv NM, Genealogická sbírka H, kart. 62, Trauttmansdorff, listiny, žádost o změnu fideikomisu, 1726; TAMTÉŽ, rozhodnutí císaře Karla VI. ze dne 7. června 1729.

²⁷ Zastavení výkonu sekvestrace docílil hrabě zejména prostřednictvím intervencí u nejvyššího kancléře hraběte Filipa Kinského, s nímž ho pojil příbuzenský a přátelský vztah. Panství Litomyšl připadlo nejmladší dceři Marii Františce a jejímu manželovi Františku Josefu hraběti z Valdštejna. NA v Praze, Česká dvorská kancelář, inv. č. 1401, kart. 1003, spor mezi bratry hrabaty z Trauttmansdorffu ve věci dělení panství Litomyšl, 1733-1738; Aleš VALENTA, *Finanční poměry panství Litomyšl v polovině 18. století*, Časopis Národního muzea - řada historická 172, 3-4, 2003, s. 151-166.

²⁸ Tyto dopisy zpřístupněné v edici se staly významným pramenem pro průběh tzv. válek o rakouské dědictví. Eduard ŠEBESTA, *Dopisy J. Tadeáše Hubatia z Kotnova hraběti F. V. z Trauttmansdorffu 1741-1744*, Sborník příspěvků k dějinám hlavního města Prahy, díl III, Praha 1922, s. 5-102.

²⁹ Během přesunu vojsk se snažil prostřednictvím diplomatického jednání s pruským králem a jeho veliteli ušetřit své panství drancování. Srov. F. JELÍNEK, *c. d.*, s. 223-251; SOA Zámorsk, RA Trauttmansdorffů

III. Císařský generalissimus a litomyšlský pán ve světle dopisů

Badatelský přínos osmi předkládaných dopisů pochopitelně nelze hledat v okruhu „velkých“ dějin habsburské monarchie a Evropy. Mnohem více než o politických a válečných událostech vypovídají o všedním životě, komunikaci a struktuře vztahů mezi elitou podunajského soustátí v době jeho největšího rozmachu. V první řadě ovšem přinášejí nový kamínek do mozaiky obrazu osobního života hraběte Františka Václava z Trauttmansdorffu, kterým se autorka zabývá. Kromě toho je edice další ukázkou bohatosti šlechtických rodinných archivů uložených ve východočeském Zámrsku a naznačuje možnosti jejich využití.³¹

Na přelomu 17. a 18. století, kdy se schylovalo k válečnému konfliktu o državy španělských Habsburků, stál Evžen Savojský v čele skupiny mocných šlechticů soustředěné kolem následníka trůnu Josefa. Tito muži stáli v opozici vůči vrstevníkům císaře Leopolda I. a prosazovali novou válku proti Francii, vedenou i bez pomoci spojenců. K dalším čelním představitelům nového kurzu vídeňské politiky patřil tehdy i říšský vicekancléř a Trauttmansdorffův tchán Dominik Ondřej Kounic. Osoba mladého následníka trůnu skýtala nové kariérní příležitosti i pro mladé šlechtice usilující teprve o nejnižší posty u dvora. Válečná vítězství nad osmanskou říší povzbuzovala jejich ochotu aktivně sloužit habsburské dynastii. Předmluva univerzitní teze Františka Václava z roku 1693 věnovaná právě Josefu I., v níž vyjmenovává vojenské úspěchy Habsburků a doufá ve stejně příznivou budoucnost, dobře dokládá dobové naladění mnoha jeho vrstevníků z řad tehdejší šlechtické mládeže.³²

Po dosažení plnoletosti a převzetí rodinného majetku, začal František Václav trávit čas střídavě na svém venkovském sídle, v Praze a zejména ve Vídni. Během pobytů u vídeňského dvora měl možnost poznat představitele tzv. mladého dvora a mezi nimi i prince Savojského. Trauttmansdorffův mladický obdiv se změnil v sympatie a později v přátelství s prvním ministrem. V letech 1723 a 1729 vystupoval slavný vojevůdce jako svědek na svatbách Trauttmansdorffových dcer konaných při vídeňském dvoře.³³

Litomyšl, inv. č. 25, kart. 1, fol. 215-224, korespondence s pruským plukovníkem Bronikowskim velicím v Litomyšli, 1742.

³⁰ Trauttmansdorffovo tělo bylo podle jeho přání oblečeno v piaristický hábit a pochováno v kostele Nalezení Svatého Kříže. F. JELÍNEK, *c. d.*, s. 251.

³¹ Srov. Marie MAREŠOVÁ, *Účet domácí pokladny Františka Václava z Trauttmansdorffu z let 1701-1702*, in: Petr VOREL (ed.), *Prameny k dějinám Pardubického kraje (Fontes Historiae Pagi Pardubicensis) 1*, Pardubice 2005, s. 85-102. Z fondu RA Trauttmansdorffů Litomyšl a Velkostatek Litomyšl čerpal v poslední době také např. A. VALENTA, *c. d.*, s. 153-154.

³² Francisco Wenceslao de Trauttmansdorff, *Assertiones ex universa philosophia. Principales, discursibus philosophicis illustratae*, Praha 1693. K „mladému dvoru“ kolem Josefa srov. Charles W. INGRAO, *Josef I. Der "vergessene" Kaiser*, Graz-Wien-Köln 1982, s. 22-27.

³³ Ve Vídni vlastnil Trauttmansdorff dům za *Landhausem* dolnorakouských stavů, tedy v blízkosti panovnické rezidence. Srov. Marie MAREŠOVÁ, *Každodenní život barokního aristokrata Františka*

Poté, co František Václav začal trávit více času na Litomyšli, byly motivem kontaktů obou mužů jejich společné záliby, ušlechtilí koně a lov. Místem jejich setkání se tak stal císařský hřebčín v Kladrubech, např. v roce 1732, kdy sem Evžen doprovázel císaře Karla VI., nebo mnohé velkolepé hony, na které první ministr neváhal jezdit do českých a moravských hvozdů. Odborníka na chov koní Františka Václava dozajista zajímaly i princovy vlastní stáje, proslulé nádhernými koňmi po celé Evropě. Tématem společných kontaktů však byly také trestně právní či soudní záležitosti týkající se poddaných, resp. vojáků. Zdá se, že Evžen Savojský využíval Trauttmansdorffovy zkušenosti z výkonu jeho funkcí při Apelačním a Nejvyšším zemském soudu.³⁴

Ve čtyřech předkládaných dopisech se Evžen Savojský obrací na Františka Václava se záležitostmi týkající se osoby Trauttmansdorffova bratra, císařského plukovníka Františka Antonína, který právě pobýval u císařského vojska. František Václav se jako poručník svých mladších bratrů staral o zajištění jejich kariéry, podobně jako to činil jeho otec pro něho samotného. V počínání Františka Václava lze pozorovat obvyklou kariérní strategii významné šlechtické rodiny s více mužskými potomky. Zatímco pro Františka Josefa se snažil zajistit studia v Salzburgu a následnou církevní kariéru, František Antonín se stal adjutantem Evžena Savojského a měl následovat příkladu vojenských úspěchů svých slavných předků.³⁵

Pro poznání charakteru vztahů prince Savojského a litomyšlského pána jsou zajímavější další tři dopisy. Na základě jejich obsahu lze tvrdit, že styky obou mužů neměly jen formální společenský charakter, vyplývající z jejich funkcí ve správě monarchie, ale spíše byly tyto kontakty určovány osobním přátelstvím.³⁶ Tomu odpovídá i Evženův pobyt na trauttmansdorffském panství Drnholec na podzim 1721 spojený s loveckými kratochvílemi.³⁷ Zdá se, že František Václav svého vztahu k Evženu Savojském využíval k tomu, aby mu

Václava z Trauttmansdorffu na počátku 18. století, in: Historie 2004. Celostátní studentská vědecká konference, Brno, 6. – 7. prosince 2004, Brno 2005, s. 68-88; ÖStA Wien, HHStA, Hofarchive, Kart. 16, Nr. 255, 314, svatební smlouvy hořšátu.

³⁴ Karel VI. navštívil kladrubský hřebčín v roce 1723 i se svou manželkou Alžbětou Kristýnou v rámci své korunovační cesty do Prahy. O devět let později hostil František Václav spolu s císařem i pruského krále Fridricha Viléma I., kterého tady 31. července 1732 uvítal i princ Evžen Savojský. Císařští manželé s Fridrichem Vilémem I. na kladrubském zámku povečeřeli a prohlédli si hřebčín. Hans Leo MIKOLETZKY, *Hofreisen unter Kaiser Karl VI.*, MIOG 60, 1952, s. 265-285; J. HÁJEK, *c. d.*, s. 49-52.

³⁵ Trauttmansdorffové žijící v 17. a 18. století s oblibou vyjmenovávali své slavné předky, kteří bojovali za habsburské panovníky, počínaje bitvou na Moravském poli, kde mělo za Rudolfa Habsburského padnout čtrnáct členů rodu. V době Františka Václava byla živá zvláště památka Adama z Trauttmansdorffu († 1617), plukovníka pěchoty ve službách španělského krále Filipa II. smrtelně zraněného v bitvě u Lippy roku 1617. Svému bratru Adamovi vystrojil v roce 1617 Maxmilián z Trauttmansdorffu velkolepý pohřeb v ulicích Vídně a vybuodoval hrobku ve františkánském klášterním kostele. Srov. ÖStA Wien, AVA, FA Harrach, Kart. 103, dopis Františka Václava z Trauttmansdorffu Aloisi Thomasi Raimundu z Harrachu ze dne 21. září 1709; B. LERNET, *c. d.*, s. 10-11.

³⁶ Srov. začátek 5. dopisu z 8. března 1721.

³⁷ Viz dopis č. 6 z 29. října 1721.

předkládal žádosti a prosby svých blízkých a zřejmě i poddaných. Např. v dopise ze dne 2. října 1720 František Václav neváhal žádat císařského vojevůdce o propuštění jakéhosi poručíka (lajtnanta) Mutmanna z vojenské služby. Císařský generalissimus Trauttmansdorffovi sice nejdříve připomněl, že „takových by bylo“ a že podobné záležitosti spadají do kompetence příslušného velitele. Přesto nakonec slíbil, že se bude o případu podrobněji informovat a udělá, co bude v jeho silách.³⁸

Zajímavé skutečnosti vyplývají z nejmladších dvou dopisů. Princ se v konkrétním soudním procesu vážně zaobírá žádostí Františka Václava o prominutí trestu a upřednostnění mírnějšího postihu pro jednoho vojáka z Evženova regimentu. Jednalo se o rozhodnutí, zda má být vykonán či prominut trest smrti. Trauttmansdorffově návrhu, ke kterému se přiklonil i princ Savojský, bylo nakonec vyhověno, jak vyplývá z následujícího dopisu.

Nejvýmluvnější doklad o vztahu litomyšlského pána k slavnému vojevůdci, který se již za svého života stal symbolem moci a slávy podunajské monarchie, se dochoval do dneška na litomyšlském zámku. Stěny bitevního sálu a sousední jídelny v severozápadním křídle zdobí rozměrná plátna zachycující vítězné bitvy Evžena Savojského. V roce 1743 si je František Václav nechal vyhotovit od Martina Muckenbrunnera podle předloh Jana van Huchtenburgha. V době svého vzniku vyjadřovaly obrazy jen nostalgickou připomínku časů a událostí, které s nástupem Marie Terezie odešly do nenávratna.³⁹

IV. Edice

Publikované prameny jsou uloženy ve SOA Zámorsk, v Rodinném archivu Trauttmansdorffů Litomyšl pod inv. č. 42, kart. 2, fol. 1-17. Fond tvoří osobní a rodinné písemnosti a domácí pokladna. Zachovaný materiál fondu dovoluje nahlédnout do majetkových, osobních a rodinných záležitostí rodu. Rodinný archiv má dvě části – Starou manipulaci (1684-1751) a Schulzovu manipulaci.⁴⁰

Listy jsou psány německy, přičemž v dopisech se často objevují také výrazy v latině a francouzštině. Z toho plyne, že předkládané dopisy, stejně jako všechny ostatní princovy německy psané listy, na rozdíl od jeho záznamů v italštině a francouzštině, jsou psány rukou písaře. Vojevůdce pod ně připojoval už jen svůj podpis v jazykově bizarní podobě *Eugenio von Savoy*. Princ Savojský se totiž německému jazykovému prostředí, v němž žil déle než

³⁸ Viz dopis č. 3 z 8. října 1720.

³⁹ Veronika CINKOVÁ, *Malířství na zámku v Litomyšli v 18. a počátkem 19. století*, Pomezí Čech, Moravy a Slezska 6, Litomyšl 2005, s. 53-86, zde s. 57-60; Květa REICHERTOVÁ, *Litomyšl*, Praha 1977, s. 58-28; V. VLNAS, *Princ*, s. 199.

padesát let, nikdy nepřizpůsobil bezezbytku. Němčině sice jakž takž rozuměl, do smrti se však v tomto jazyce neodvážil delšího písemného projevu.⁴¹

Každý dopis je psán na samostatném listu či dvojlistu. Kromě dvou dopisů je vždy na rubu listu uvedena alespoň stručná adresa, tzn. jméno Františka Václava z Trauttmansdorffu a místo jeho tehdejšího pobytu. Písmo je dobře čitelné. Obtížnější je porozumění baroknímu německému jazyku, jenž se vyznačuje bohatostí výrazů a košatými souvětími. Jednoduché není ani zasazení konkrétního sdělení do souvislostí jeho vzniku, neboť v dopisech se zpravidla na tyto okolnosti neodkazuje.

První dva dopisy z předkládané edice adresoval Evžen Savojský hraběti z Trauttmansdorffu v červenci a září 1718. V létě roku 1718 se Evžen Savojský účastnil jako hlavní vyjednaváč Habsburků mírového kongresu s Turky v Požarevací. Jednání mělo nově upravit vztahy s Osmanskou říší po její porážce v srpnu předcházejícího roku, kdy císařský generalissimus slavně dobyl Bělehrad. Uprostřed liduprázdné a vydrancované pustiny vyrostlo celé stanové město, které se stalo dějištěm okázalých barokních diplomatických rituálů. V době, kdy princ Savojský obdržel dopis od Františka Václava z Trauttmansdorffu, probíhalo jednání již měsíc. Teprve 21. července 1718 byla uzavřena mírová smlouva, nejvýhodnější dohoda, jakou kdy Habsburkové s Osmany uzavřeli. Monarchie připojila Temešský Banát, Malé Valašsko a Bělehrad s okolním srbským územím po řeku Timok.⁴²

Druhý dopis byl psán v polovině září roku 1718. Po skončení pořevackého jednání princ zřejmě řešil operace svých vojáků na Sicílii, kam již v červenci poslal dvanáct pluků. V blízkosti sicilských břehů se totiž tehdy začaly objevovat španělské válečné lodě. Španělské manévry urychlily i mírová jednání.⁴³

Dopis č. 1

Bělehrad, 4. července 1718

Evžen Savojský sděluje Františku Václavovi z Trauttmansdorffu, že od jeho bratra generálního adjutanta Františka Antonína, jenž právě dorazil do vojenského ležení, v pořádku obdržel 20. dne tohoto měsíce jeho dopis. Princ vyjadřuje potěšení nad tím, že generální adjutant se bude moci při jednání s Turky osvědčit jako poslušný a oddaný služebník.

Hoch: und Wohlgeborener Graf.

Durch der hier angelangten Herrn Bruedern den Kais[erlichen] *General Adjutanter* habe das beliebte von 20ten *pass*: richtig erhalten, und gleichwie mir gar Betaurlich ware, d[as] derselbe wegen obgehabter ohnpäßlichkeit eheunder zuerscheinen, außer Standt gewesen, also wird mich hingegen

⁴⁰ Věra CIBULKOVÁ, *Rodinný archiv Trauttmansdorffů Litomyšl. Inventář, 1666-1753*, SOA Zámrsk 1963, s. 4-6.

⁴¹ V. VLNAS, *Princ*, s. 23.

⁴² TAMTÉŽ, s. 484-488.

⁴³ TAMTÉŽ.

erfreuen, wan ermelt dero Herr Brued[er] bei eraigneter gelegenheit und Thuenlicher umbständen werde etwas dienstl[iches] erweisen: Folgbahr auch an mit deroselben Zaig[en] Könen, d[as] ich seÿe Deroselben
Dienstwilliger Diener
Eugenio von Savoy
Belgrad den 4.ten July 1718

Dopis č. 2

Vídeň, 14. září 1718

Evžen Savojský se v minulém dopise od Františka Václava nedozvěděl to, co potřeboval. Ujišťuje ale hraběte, že vždy, když se naskytne příležitost, bude opatrovat jeho bratra (generálního adjutanta) a poskytne mu to, co nikdo jiný nemůže.

Hoch: und Wohlgebohrner Graf.

In Beantwortung deroselben untern 3.ten huius erlassenen schreiben habe hiermit ohnuerhalten wollen, wasmaß mir zwar von einer vorseÿenden *promotion* nichts bekhandt ist, ich werde aber, wie bereits gemeldet, Bei sich ergebender gelegenheit zu behulf dero Herr Brueders all d[er] jenige beÿzutragen nicht entstellen, waß in Billig = und theurlichen dingen nur im[m]er von mir *Dependirn* möge, umb anmit deroselben zubezeugen, wie d[as] stätts seÿe, und verbleibe
Deroselben
Dienstwilliger diener
Eugenio von Savoy
Wienn den 14.ten Sept[embris] 1718

Z let 1720-1721 pocházejí další čtyři dopisy. V této době se na evropských bojištích neválčilo a Evžen Savojský, kterému se blížila šedesátka, začal ovlivňovat evropskou politiku především pomocí tajné diplomacie. Doba jeho slavných válečných úspěchů byla sice pryč, ale na poli zákulisní politiky dokázal Evžen pro svého císaře vydobýt ještě několik vítězství. Na počátku dvacátých let 18. století se záměry Karla VI. soustředily na zřízení Obchodní kompanie v belgickém Ostende. Společnost fungovala necelých deset let, potom Karel VI. ustoupil mezinárodnímu tlaku a za zrušení kompanie mu bylo přislíbeno uznání Pragmatické sankce. Uznání nového nástupnického řádu v monarchii se podřizovala habsburská politika po celý zbytek Karlovy vlády.⁴⁴

Dopis č. 3

Vídeň, 2. října 1720

Evžen Savojský reaguje na Trauttmansdorffovu žádost o vydání písemného povolení pro opuštění savojského regimentu pro poručíka Mutmanna. Evžen zdvořile upozorňuje, že s podobnými žádostmi se setkal už mnohokrát. Připomíná Františku Václavovi to, co jistě ví, že opuštění každé hodnosti smí dávat bez výjimky jen velitel příslušného regimentu. Tento poručík patří do regimentu jeho bratrance, a tudíž to nezávisí na něm. Přesto vzápětí slibuje, že se bude o příslušném opuštění kompanie informovat a uvidí, jakým způsobem bude možné pomoci.

⁴⁴ V. VLNAS, *Princ*, s. 510-513; Karl GUTKAS, *Die führenden Persönlichkeiten der habsburgischen Monarchie von 1633 bis 1740*, in: TÝŽ (Hg.), *Prinz Eugen und das barocke Österreich*, Salzburg-Wien 1985, s. 73-85. K osobě Evžena Savojského z obsáhlého množství literatury srov. pětidílné dílo Max BRAUBACH, *Prinz Eugen von Savoyen*, München 1963; Derek McKAY, *Prince Eugene of Savoy*, London 1977.

Hoch: und Wohlgebohrner Graf.

Was an mich Euer *Excellenz* in *favor* des bey dem *Savojschen* Regiment stehenden Leuthenand *Mutmann* wegen erlangung einer *Compagnie* Vorschriftlich ablass wollen, habe aus dero von 9ten *pass*: beliebtem des inhalts mit mehrern ersehen; Deroselben wirdt ohnwissend nicht seyn, d[ab]ß die Vergebung der *chargen* einem jeder obristen Bey seinen Regiment ohne ausnahm gebühre, und weillen mit hin ersagter Leüth[enant] nicht bey meinen: sond[ern] meines Herrn Veters Liebden unterhabenden Regiment sich befindet, also will auch d[ie] ansuchende *avancement* von deroselben ohnmittelbah *dependiren*; ich werde mich aber gleichwohlen sowohl über die Beschaffenheit des *Supplicants*, also der sich eraignen sollenden erledigung einiger *Compagnien* behörig *informieren* lass[en], und sehen, ob[?] und welchergestalten in ansch[a]ung der wehrten Vorworths etwa mehrged: Leüth[emant] zur Beförderung Hilfliche Hande zu Bithen, die gelegenheit sich stüegen möchte. Inzwischen allstätts verbleibend

Euer *Excellenz*

Schuldiger diener

Eugenio von Savoy

Wienn den 2.ten 8br[is] 1720

Dopis č. 4

Videň, 12. února 1721

Evžen Savojský vyjadřuje potěšení nad tím, že mohl využít příležitosti a prokázat službu hraběcím pánům, tzn. osobně přednést maršálkovi návrh, aby byl bratr Františka Václava generální adjutant povýšen.⁴⁵ Vzhledem k omezeným prostředkům mu bude ale zachována dosavadní gáze. Evžen Savojský si přeje mít více podobných možností, kdy by mohl být hraběti užitečný.

Hoch: und Wohlgebohrner Graf.

Gleichwie ich keine gelegenheit entgehen werde, deroselben, und dem gräflichen angehörigen alle von mich immer *dependiren* könnende dienst gefälligkeiten zu erweisen, also erfreuet mich auch umb so mehr, daß Ihre Kay[s]erlichen Cath[olischen] May[estät] auf meinen allergehorsambsten Vortrag dero herrn Bruedern dem *General=Adjudanten* den obristen *character* iedoch wegen bekandter beklemmigkeit deren mitlen dermahln nur mit beybehaltung der aniezo geniessenden *gage* allernädigst beygelegt haben, Ich wüntsche öftere gelegenheiten deroselben bezeugen zu können, wie daß allstätts seye, und verbleibe

Deroselben

Dienstwillig[er] diener

Eugenio von Savoy

Wienn den 12.sten fevrier 1721

Dopis č. 5

Videň, 8. března 1721

Evžen chová k Františku Václavovi přátelství, a proto je rád, že mu může být nápomocen v žádosti ve věci povýšení jeho bratra Františka Antonína u císařského vojska. Vojevůdce přesvědčila důkladnost a rychlé jednání Františka Václava v této věci. Přeje si, aby František Antonín přispěl svou pilí, stálostí a pracovitostí k poctivému plnění jeho vlastní služby.

Hoch und Wohlgebohrner Graf.

⁴⁵ Zřejmě se jednalo o povýšení na císařského plukovníka. Císařská armáda se v době válek během první poloviny 18. století vyznačovala přebytkem generálů, neboť ti většinou v bitvě nepadli. V nižších hodnostech nebyly stavy důstojníků stabilní, proto bylo povyšování během tureckých válek velmi časté. Erik LUND, *The generation of 1683. Habsburg General Officer and the military technical Corps, 1686-1723*, MÖStA 46, 1998, s. 189-213.

Die Freundschaftt und willfährigkeit, welche Ich ins besondere gegen Euer Excel[enz] und alles was Sie angehet, ohnausgesezt Hege, ist ein genuesambes *motivum*, womit deroselben *persvadiret* sein werden, das mich die gelegenheit erfreuet hat, zu den von Ihrer Kay[serlichen] Mai[estät] dero Herrn Bruedern jängst angedyenen *avancement* meines orths dienst[lich] zu erscheunen; Ich wüntsche mit ferres angenehmen erweisungen meine wahre dienstbegürden werckhthätig bestättigen zukhöhnen, gleichwie mit beständiger *estime*, und geflissenheit bin, und verbleibe

Euer Excellenz

Schuldiger diener

Eugenio von Savoy

Wienn den 8.ten *Marty* 1721.

Dopis č. 6

Vídeň, 29. října 1721

Evžen Savojský připomíná pobyt na trauttmansdorffském panství Drnholec.⁴⁶ Protože pobyt, tj. přátelé a zábava, byla podle jeho přání, byl by raději, kdyby mohla být jeho přítomnost v úřadech ještě omluvena. Přeje si také, aby mohl Františku Václavovi opětovat přátelskou náklonnost.

Hoch und Wohlgebohrner Graf.

Deroselben ist bekandt, was gestallten die freyheit genohmen habe, mich jüngstens auf der Herrschaft dürnholz einige Täg aufzuhalten, und obschon die Freud, und unterhaltung durch dero angenehme gegenwart, wie es gewuntschen hette, allerdings vollkom[m]en geweßen wäre, so ist doch die abwesenheit in anderweit[en] höheren geschäften gar wohl entschuldiget, und im übrigen mein wuntsch, und verlangen allein, die aufhabende verbündlichkeit in andere weeg d[ien]st[lich] zuerwideren folg[en]samb in der thatte zu bezeugen, wie bereith, und gefliessen ich seye.

Deroselben

Dienstwilligten diener

Eugenio von Savoy

Wienn den 29.ten *octob[ris]* 1721

Dva poslední z editovaného souboru dopisů nesouvisí nikterak s mezinárodně politickou situací, ale týkají se konkrétního naléhavého případu z vojenského trestního práva, který oba muže spojil. Pro úplnost stačí připomenout, že na počátku roku 1726 byla válka v Evropě opět na spadnutí. Snaha Karla VI. udržet ostendskou kompanii i přes rázný odpor spojenců vyústila v překvapivé uzavření mírové smlouvy s Filipem V. již v roce 1725.⁴⁷

Dopis č. 7

Vídeň, 30. ledna 1726

Evžen Savojský se z Trauttmansdorffova dopisu z 26. ledna dozvěděl, jak se vyvíjí případ s jedním dragounem z Evženova regimentu, který sedí ve vězení. František Václav by chtěl tomuto vojáku zmírnit stávající rozsudek za zločin, kterého se dopustil na jednom Židovi.⁴⁸ Navrhuje odvolání rozsudku. Evžen vyslovuje otázku, zda se má v tomto a podobných případech, zvláště u vojenského soudu, postupovat podle císařského válečného výnosu a řídit se všemi přísnými administrativními ustanoveními. Táže se, zda dbát na spravedlivé zadostiučinění postiženého a udržení kázně mužů, nebo brát v úvahu také „polehčující okolnosti“, tj. slušné chování obviněného po jeho činu. Evžen bude přemýš-

⁴⁶ Na moravském Drnholci byl Evžen Savojský zřejmě hostem a účastníkem podzimních lovecké sezóny. V českých a moravských loveckých revírech byl princ ostatně pravidelným návštěvníkem. V. VLNAS, *Princ*, s. 556-557.

⁴⁷ TAMTÉŽ, s. 536-538.

⁴⁸ Otázkou zůstává, o jaké provinění se jednalo, zda o vraždu či zabití, nebo méně závažnější čin.

let o Trauttmansdorffově obranném zprostředkování a vše uváží. Pak mu oznámí výsledek jeho jednání s důstojníkem Khevenhüllerem, aby mu mohl uložit další úkoly. Evžen vyjadřuje přání mít více příležitosti ověřit si své pevné soudy a moci dokázat, v jak hluboké úctě Trauttmansdorffa má.

Hoch, und Wohlgebohrner Graf.

Ich ersehe aus Euer Excell[enz] sehr wehrtem schreiben von 26 dieses, wie und welchergestalten dieselbe für einen meines unterhabenden R[e]g[i]m[en]ts in verhaf[t] sizenden dragoners, und das der wider ihne wegen der an einen Juden veruebten thätigkeit bevorstehende *sentenz* gelindert werden möchte, dero *intercession* einzulegen beliebten wollen; ob mann nun zwar in diesem, und dergleichen fählen, Sonderheit[lich] bei der *Miliz* die *Justiz* nach deren Kay[serlichen] Kriegs: *Articuln* mit allem *rigor* zu *administriren* pfl eget, und nicht nur denen beleydigten dardurch die billige *satisfaction* zu geben, sondern auch in aufrechthaltung der heylsamen Mannßzucht die *delinquenten* nach ihren verbrechen abzustrafen, Nachdenne aber Ich für Euer Excell[enz] und alles, was mir vor deroselben zuekhom[m]jet, eine ganz besondere *consideration* trage, also werde auch dahin bedacht sein dero sehe wehrten *interposition* sovill im[m]er thunlich, zu *deferiren*, wie dann zu dem Ende mit dem Obristen Grafen v[on] *Kevenhuller*⁴⁹ geredet, um Ihme das weitere bereits aufgegeben habe, nichts mehrers wüntschend, als ville und angenehme gelegenheiten meine Stete dienstbegürde *contestiren*, und darthun zu khönnen, wie sehr mit besonderer Hochachtung seÿe

Euer Excellenz

Schuldiger Diener

Eugenio von Savoy

Wienn den 30ten Jan[uaris] 1726

Dopis č. 8

Videň, 23. února 1726

Evžen Savojský vyjadřuje radost nad tím, že mohl Františku Václavovi vyhovět. V případě provinění poddaného z jeho regimentu byl totiž odpuštěn trest smrti.⁵⁰ Evžen Savojský by si nic nepřál více, než mít častěji možnost ověřit si neměnnost svých soudů v podobných případech.

Hoch, und Wohlgebohrner Graf.

Gleichwie Mir allezeit zur besonderen freud halte, wo Euer Excell[enz] in deme, was von mir *dependet*, d[ien]stlich erscheinen khan, also habe eben in ansehen dero wehrten *interposition* den *delinquenten* – Meines unterhabenden R[e]g[i]m[en]ts von der ihme bevorgestandenen lebensstraf zu *pardo[n]niren* desto weniger umbhin seÿn mögen, als nichts mehrer wüntsche, dann öfter, und vernüeglichere gelegenheiten die ohnabänderlichkeit Meiner stetten dienstbegürde bezeugen, und in der thatt bestättigen zu khönnen, daß wahrehaffig seÿe

Euer Excellenz

Schuldiger diener

Eugenio von Savoy

Wienn den 23 febr[uaris] 1726

V. Závěr

Editovaná korespondence z druhého desetiletí 18. století je zajímavým pramenem pro poznání vztahů císařského generalissima a českého šlechtice pohybujícího se převážně

⁴⁹ Zřejmě se jedná o Ludvíka Ondřeje hraběte Khevenhüllera (1683-1744), který bojoval pod princem Evženem v době války o španělské dědictví v bitvách u Petrovaradína a Bělehradu. Jako polní maršál byl vojenskou oporou Marie Terezie během válek o dědictví rakouské. Srov. např. Eduard MAUR, *12. 5. 1743. Marie Terezie. Korunovace na usmířenou*, Praha 2003, s. 39-42.

⁵⁰ Zásah prince do konkrétního soudního sporu řadového vojáka by mohl zapadat do dosavadních poznatků o vojevůdcově vztahu k vlastnímu mužstvu. Je známo, že Evžen Savojský nikdy nezapomínal ani na ty nejprostší ze svých vojinů a že se u nich těšil značné popularitě. Zároveň naznačují, že hrabě Trauttmansdorff projevoval skutečný zájem o své poddané. V. VLNAS, *Princ*, s. 371-373.

v zemských úřadech. Prameny nejvíce poslouží životopisci hraběte Františka Václava z Trauttmansdorffu pro rekonstruování jeho vztahu k prvnímu ministrovi císaře a potažmo i k vysoké evropské politice. Díky osobě císařského generála se zároveň význam předkládaných listů pozoruhodně protíná nejen s historiografií českých zemí, ale i s bádáním o podunajské monarchii či evropské politice první poloviny 18. století. Vzhledem k Trauttmansdorffově důkladné péči o litomyšlské panství a tamější poddané jsou tyto prameny spojeny i s dějinami východočeského regionu.

Přínos těchto osmi dopisů ovšem nelze přeceňovat, nejen s ohledem na neúplnost a malý rozsah editovaného souboru. Z prostého a sdělovacího charakteru dopisů lze usuzovat na občasné osobní kontakty obou mužů. Starší listy odrážejí hlavní zájmy Evžena Savojského spočívající ve snaze zajistit chod císařské armády za všech okolností, jak materiálně tak personálně. Mohou být tedy použity jako doplněk pro obraz každodenního chodu císařské armády. V mladší korespondenci se více odráží vztah prince Savojského a hraběte Trauttmansdorffa, který byl sice určován jejich funkcemi v mocenském aparátu monarchie, ale měl charakter spíše přátelský než formální. Přestože listy pocházejí pouze od Evžena Savojského, vypovídají více o osobě jejich příjemce. František Václav se vždy na Evžena obrací v záležitosti jiných osob, nikdy ne v souvislosti se svými osobními zájmy. Zajímavá je i jeho intervence o v případě vojáka odsouzeného k trestu smrti.

Resumé:

Eugen von Savoy schreibt Herrn auf Leithomischel Franz Wenzel von Trauttmansdorff. Acht Briefe aus den Jahren 1718-1726

Die präsentierten acht Briefe schrieb Eugen von Savoy Herrn auf Leithomischel Franz Wenzel von Trauttmansdorff in den zwanziger Jahren des 18. Jahrhundert. Sie ermöglichen, den Charakter der Beziehungen vom Kaisergeneralismus und dem in den Strukturen des Königreichs Böhmen verhafteten Adeligen zu rekonstruieren. Diese Quellen dienen vor allem dem Biographen Franz Wenzel von Trauttmansdorff für die Rekonstruktion seiner Kontakte mit dem Milieu des Kaiserhofes und der europäischen Politik. Die Edition der Korrespondenz zeigt nur einen kleinen Ausschnitt des Reichtums des adeligen Familienarchivs, welches im ostböhmischen Staatsarchiv in Zámorsk hinterlegt ist. Aus der Korrespondenz wird ein Freundschaftsverhältnis zwischen den beiden Männern sichtbar. Graf von Trauttmansdorff war seit seiner Jugend Anhänger der politischen Richtung, die Eugen am Kaiserhof in Wien vertreten hat. Doch vor allem wurde ihre Freundschaft durch ihre gemeinsamen Interessen, Jagdlust und Pferdezucht verknüpft. Franz Wenzel war Inspektor für die Kaiserhofgestüte und galt als Experte für die edlen Pferde. Prinz von Savoyen hat sich auf der trauttmansdorffischen Herrschaft in Dürnholz aufgehalten. Dort nahm er an vielen Jagdausflügen teil. Graf Trauttmansdorff hat sein Freundschaftsverhältnis zu dem Prinz von Savoyen für die Antragstellung bezüglich seinen Untertanen benutzt, die in der Kaiserarmee angestellte waren. Er suchte nach der Entlassung oder Strafmilderung für die konkrete Soldaten. Herr auf Leithomischel hat sich auch in diesen Quellen als ein interessierter Grundherr und „guter Rechner“ bewiesen.